

References

- Accelerated Academy. 2017. *The Accelerated Academy. The impact blog*. [online] London: LSE [cit. 7. 6. 2017]. Available from: <http://blogs.lse.ac.uk/impactofsocialsciences/the-accelerated-academy-series/>.
- Boulous Walker, M. 2016. *Slow Philosophy. Reading Against the Institution*. London, New York, Sydney and New Delhi: Bloomsbury Academic.
- Kahneman, D. 2011. *Thinking, Fast and Slow*. New York: Farrar Straus & Giroux.
- Slow Food. 2015. *About Us*. [online] Bra (Cuneo), Italy [cit. 29. 5. 2017]. Available from: <https://www.slowfood.com/about-us/>.

Krok k odstraňování homofobie

Irena Smetáčková

Sloboda, Z. 2016. *Dospívání, rodičovství a (homo)sexualita*. Praha: Pasparta.

V roce 2016 vykročilo nakladatelství Pasparta Publishing, s.r.o. – sociální podnik zaměstnávající lidi s poruchou autistického spektra, jehož zřizovatelem je Národní ústav pro autismus, z.ú. (NAUTIS), mimo svoji obvyklou oblast a vydalo knihu *Dospívání, rodičovství a (homo)sexualita* od sociologa Zdeňka Slobody. Logika tohoto tematického posunu nemusí být zřejmá na první pohled, avšak začne být zřetelnější z perspektivy snah o inkluzivní společnost, která je schopna přijmout různé typy rozmanitosti, včetně té, jež se týká sexuality. Porozumění zdrojům odlišnosti a respekt k těm, kteří jsou jiní z hlediska své sexuality, jsou cílem této knihy. A autorovi se to daří naplnit.

Protože „oblast sexuality je oblastí multiparadigmatickou“ (s. 11), autor v knize aspiruje na zmapování všech, dokonce i přírodovědných přístupů k (homo)sexualitě a na její roli v dospívání a při zakládání rodiny. Tento příslib se však záhy ukáže falešný, protože se autor jednoznačně hlásí k sociálněkonstruktivistické a sociálněkritické tradici (ve spíše užším pojetí) a vymezuje se proti převládajícím medicínským východiskům, která v českém prostředí v pojetí homosexuality převládají. Prostor pro hlubší, kritické představení jiných než sociálněvědních poznatků a specificky sociálněkonstruktivistického paradigmatu tak kniha příliš nenabízí. Bohužel, navíc východiska svého přístupu teoreticky ukotvuje jen stručně, zhruba v rozsahu jedné stránky, a navíc v poznámce pod čarou. Podobně nenaplněný zůstává i požadavek intersekcionality, jež je opakovaně uváděna jako významný prvek pro porozumění znevýhodňování, které může vyplývat z neheterosexuality (v kombinaci s jinými třídícími znaky). Při samotném výkladu jednotlivých témat ale není intersekcionalita tematizována. Tyto nenaplně-

né ambice však v knize nepůsobí jako zásadní nedostatek, a to proto, že publikum, pro něž je určena, by jejich plnou realizaci stejně neocenilo nebo by knihu dokonce mohlo z těchto důvodů odmítat.

Pro koho je tedy kniha určena? Zdeněk Sloboda do knihy zařadil „sociálněvědní poznatky a pohledy na téma homosexuality, resp. neheterosexualit, které je možné využít nejen v sociologii, ale i v příbuzných oborech, jako jsou například mediální či kulturní studia, sociální politika, sociální antropologie, nebo v dalších disciplínách, jako je třeba pedagogika, psychologie, sociální pedagogika či sociální práce“ (s. 7). Tyto obory se od sebe značně liší a víceméně jediné, co je spojuje, je teoretizace a praktická realizace přímé nebo zprostředkované práce s lidmi, kteří jsou mimo jiné sexuální bytosti a mají určité představy o různých typech sexuality a mají k nim odlišné postoje. To je víceméně staví do jedné roviny s laiky, kteří komunikují se svými dětmi, rodiči, příbuzenstvem, kamarádky a pracovními skupinami. Ve výsledku je proto pochopitelné, že kniha „má do určité míry popularizační charakter“ (s. 7). Domnívám se, že míra tohoto rysu je více než „určitá“. Jednoznačně převažuje nad jinými rysy, které kniha nese, a to jak ve zvolené struktuře, tak ve výkladovém a stylistickém uchopení. Dobře je to patrné na práci se zdroji, na které je jen částečně odkazováno přímo v textu (často se vyskytují v poznámkách pod čarou). Text je přiznaně autorský – Zdeněk Sloboda používá ich-formu a prezentuje tak de facto svůj odborně-osobní pohled, v němž necítí potřebu (nebo to považuje za čtenářsky nevhodné) opírat všechna prezentovaná stanoviska o určité autory a autorky a konfrontovat se s nimi.

Protože je kniha primárně popularizační, nelze v ní hledat nové informace a pohledy, nelze od ní očekávat posun vědeckého poznání o homosexualitě. Přináší ale ucelený a poměrně komplexní výklad toho, jaké jsou zdroje společenské stigmatizace neheterosexuality a jaká rizika to přináší pro budování vlastní identity, hledání partnerského vztahu a zakládání rodiny. V tomto ohledu je kniha přínosná a jistě najde své čtenářky a čtenáře, jimž pomůže lépe pochopit sexualitu, její místo v naší heteronormativní kultuře, v mnohém jim může otevřít oči a vybavit je argumenty pro diskuse. Pokud bylo hlavním cílem Zdeňka Slobody obohatit a kultivovat postoje veřejnosti k homosexualitě, má kniha jistě potenciál tento cíl splnit. Zvláště cenné je, že autor odkazuje na velké množství českých pramenů, a kniha se tak stává „svědkyní“ současné výzkumné evidence o LGBT (l+) a postavení různých forem neheterosexuality v české společnosti.

Kniha pokrývá 163 hutných stran, které jsou rozčleněny do šesti kapitol, seznamu použité literatury, zdrojů dat, slovníčku a anglického shrnutí. Oproti běžným doporučením pro odborné monografie kniha nezahrnuje jmenný a věcný rejstřík. To jde zřejmě na vrub editorskému vedení, jež navíc přehlédlo i chybu v číslování kapitol a několik překlepů.

Z uvedených šesti kapitol jsou dvě rámuje – pětistránkový úvod a třístránkový závěr. Jejich obsah se částečně překrývá, zejména v představení východisek knihy. Účel tohoto překryvu se stává srozumitelný v popularizačním zaměření textu, kdy v úvodu autor naznačí základní obrysy svého přístupu, v hlavní výkladové části ho aplikuje a v závěru – příznačně nazvaném „Závěrem o rozmanitosti a úhlu pohledu“ – zopakuje použité principy i hlavní závěry. Použitý přístup se tím pro čtenářstvo reflektuje, stává se vědomým a důvěryhodným.

Kniha dále obsahuje čtyři výkladové kapitoly. První kapitola – „O sexualitě, ženách a mužích“ – obsahuje vymezení sexuality a souvisejících konceptů (sexuální orientace, citová orientace, láska, sexuální chování, sexuální identita a genderová a/nebo sexuální identita). Součástí této kapitoly, jak název napovídá, je i snaha zasadit sexualitu do genderového kontextu. Ačkoliv to činí jen povšechně (na dvou stranách), autor si díky tomu vytváří půdu pro pojednání o sexualitě mužů a žen jako kulturně (spolu)utvářené. Z toho pak mimo jiné vyplývá, že oproti většině publikací týkající se sexuality věnuje více pozornosti, než je běžné, ženské sexualitě. Alespoň stručně tematizuje marginalizaci ženské sexuality, kterou je „možné pozorovat na případu ženské homosexuality“ (s. 33).

Druhá kapitola – „Od homosexuality k různorodosti sexuálních identit“ – diskutuje o samotné homosexualitě a v menší míře i o jiných formách neheterosexuality. Pro cíl knihy je klíčovou podkapitola „Homosexualita v kontextu naší kultury“ a navazující podkapitola „Heteronormativita“, ve kterých autor osvětluje socio-kulturní faktory, které se podílejí na homofobních předsudcích konkrétních osob i na celkovém homofobním ladění naší společnosti a jejích institucí. Zdeněk Sloboda se velmi dobře orientuje v současné legislativě i reálných životních podmínkách homosexuálních žen a mužů, což zúročuje ve dvou dalších relevantních podkapitolách i v celé knize. Jedná se bezesporu o velkou přednost knihy, jež se ale zároveň může stát její slabinou, protože informace relevantní k roku 2016 budou zastarávat. Jako historický doklad ale samozřejmě může být užitečná dlouhodobě.

Třetí kapitola – „Dospívání“ – se věnuje coming outu, k němuž nejčastěji dochází v průběhu adolescence. Je škoda, že samotné uvědomování si vlastní neheterosexuality je pojato víceméně jen v intencích dosavadních českých publikací a nenabízí nic nového (např. průběh coming outu je přiblížen prostřednictvím notoricky citované periodizace Vivienne Cass z roku 1979). Naopak ale kvitují, že kromě vnitřního a vnějšího coming outu samotné osoby, která si uvědomuje svoji neheterosexualitu, kapitola poměrně obsírně pojednává i o coming outu rodičů. Tím zcitlivuje obě strany – děti i rodiče, ale i další zúčastněné (příbuzní, kamarádi) k prožitkům těch „druhých“, díky čemuž celý proces coming outu může probíhat pozitivněji. Velká část této kapitoly se soustřeďuje na školu jako na normotvornou instituci, v níž dospívající tráví podstatný díl svého času. Autor je vůči českým školám kritický, a to jak z hlediska obsahu učiva,

tak z hlediska interakcí a klimatu. V podkapitole „Inkluzivní duhová škola“ proto nabízí dvě možná pojetí principů, jejichž realizací by školy aktivně odstraňovaly homofobní předsudky a vytvářely příznivé prostředí pro rozvoj LGBTI+ studujících.

Čtvrtá kapitola – „Rodičovství“ – je věnována přechodu od neheterosexuálního partnerství k založení rodiny. Považuji ji za vrchol knihy, a to nejen proto, že homoparentální rodičovství dosud není v českém prostředí běžným tématem, a tato kniha je tudíž jedním z mála příspěvků, ale také kvůli jejímu dobře strukturovanému uchopení. Na malém prostoru se Zdeňku Slobodovi podařilo vyjmenovat všechny klíčové aspekty homoparentálního rodičovství, včetně stěžejního dilematu mezi biologickým a sociálním rodičovstvím. Za podnětnou také pokládám podkapitolu „Diskuse kritiky duhových rodin“, která na třech stranách přehledně nabízí argumentaci proti hlavním výhradám, jež zaznívají v laickém i odborném diskursu na adresu homosexuálních rodičů a vývoje dětí v homoparentálních rodinách.

Napříč všemi kapitolami jsou zařazena jakási jazyková okénka, v nichž Zdeněk Sloboda upozorňuje na jazyk používaný v komunikaci o sexualitě, resp. neheterosexualitě. Například ukazuje významový rozdíl mezi anglickým a českým slovem sex a sexuální/sexual. Ačkoliv se na poli genderových studií nejedná o nikterak originální informaci, jeho zastoupení v popularizační knize je nezpochybnitelné a spolu s dalšími prvky přispívá ke kultivaci pohledu a diskuse v této oblasti.

Zdeněk Sloboda opakovaně deklaruje používání sociálněkonstruktivistické a sociálněkritické perspektivy, avšak proto, že kniha není primárně a pouze odbornou monografií, je přihlášení k ní neúplné. Mnohem silnějším pilířem knihy se mi jeví autorův aktivismus. Ten je bohužel přiznaný jen částečně. Například při opakovaném připomínání aktivit PROUDu se nedozvíme, že autor je jeho (spolu)zakladatelem a stále aktivním členem. Jinak však aktivistické pozadí s oporou v odborných znalostech pokládám za ideální východiska pro popularizační knihu. Nejen, že tím z knihy číší zaujetí a energie pro posilování rovnosti, ale také tím, že s dobrým vhledem představuje projekty hlavních neziskových organizací i státních institucí.